

בין ספרים חדשים

"גנזי מיכה יוסף — ארכיון מ.י. ברדיצבסקי-בן-גוריון"

מאמרו של שמואל הוגו ברגמן "יבנה וירושלים" (הבעיה הציונית על פי מי"ב) פותח את המדור השני של הקובץ. פרופ' ברגמן מציין את יחסו של מי"ב ללשון ולספרות העברית, לארץ ישראל ולערכיה הרוחניים. מי"ב קרא תגר על ציונים שאוהבים את הלשון העברית "אהבה להלכה" וחיים "למעשה בתרבות של לשון אחרת". אשר להתישבות בארץ-ישראל — "שם הולכת ומצטרפת עבודת הפרט לקניין העם". טעות היא לחשוב, טוען שה"ב שאין לברדיצבסקי "זיקה למשמעותה הרוחנית של היהדות". הוא התנגד ל"רוחניות המנוכרת למציאות, אבל גם הוא מקווה... שהיהדות כיון שנעשתה ארצית, תשוב ותקים מעליה אידיאל, מלכות שמים של אמת מעל לאדמה הזאת הממשית".

יתר המאמרים — של מוריץ היימאן: "אטלאס יהודי"; שמעון הלקין: "מתיחותו הגועשת" (הדברים באו ב"בצרון" אייר-תמוז, תשמ"ה). במדור "אזניים" — מחקרה של צפורה כגן: "הערות למהדורה המחקרית של הרומן 'מרים'". המחברת משווה השוואות מענינות וחשובות בין הטקסט הנרפס לבין כתב-היד. יוסף אורן מוסיף "טעמים להוראת סיפורי מי"ב כיום". אפשר שהמכריע הוא: "סיפוריו של מי"ב מהווים

הקובץ, שהופיע בתשמ"ו, מאה ועשרים שנה להולדת מי"ב מכיל חומר מענין ורבי-ערך, שמפיץ אור נוסף על אישיותו, פעלו, יצירתו ודעותיו. בפתיחה נאמר ש"הארכיון נוסד בשנת 1974 ונפתח לחוקרים ולשוחריו מורשת מי"ב בשנת 1982". מקומו הקבוע עתה הוא בחולון (רחוב חנה סנש 3). מנהלים את הארכיון — עמנואל בן-גוריון ודבורה ברטנוב ונקרא: "בית דבורה ועמנואל".

החומר בקובץ מגוון. יש בו קטעים מיומן (הערת עב"ג: "למן שנת 1902 ניהל מי"ב יומן. הוא נהג לרשום בו, לטרוגין, מענייני דיומא: תקוות ואכזבות שלו, כסופר ואדם, ושל הכלל — מן הקורות את היהדות המקומית והעולמית..."); "מכתב אל חבר ללימודים [צבי מלטר] משנת 1900" — אחד מחמשת אלפים מכתבים של מי"ב השמורים בארכיון... המכתב חדור השתתפות בצער חבר שנפגע בחיים ומלא חרדה לשלמו; "קרן-אור — סיפור וזכרון", תרגמה מיידיש: רחל בן-גוריון. מן העזבון באו שתי רשימות ביקורת — על עגנון ושניאור, הערות מספר, ולא דווקא לשבח עלגבעת החול לעגנון ועל הפואמה "יולנה" לו. שניאור, רשימה, או מחקר: "תמר ורות" (בצירוף "מקבילות" של עב"ג) חותמות את המדור הראשון של הקובץ.

מפרסמים מילואים לביבליוגרפיה "נחלת מי"ב".

לא מעט ענין בהקדשות הקצרות של ספרים למי"ב – של אחד העם, ח.ג. ביאליק ("לנוזר אחיו"), ראובן בריינין, י.ח. ברנר ("עין בעד עין; נפש בעד נפש"), יעקב כהן ("למי"ב המשורר והמורד"), ש"י עגנון, י.ל. פרץ ("יוכל היות, כי לא נפגש איש את אחיו אף בנקודה אחת בעולמותינו, אך יכולים אנחנו להרגיש איש את רעהו ולהשפיע זה על זה, האף אין זאת?") – ושלום עליכם (פשוט: "מתנה שלוחה באהבה").

ידידיה פלס תרגם את הטכסטים ואבנר הולצמן השתתף בעריכה (עובד דרך קבע בארכיון מי"ב).

חטיבה סיפורית רלוונטית ואקטואלית מאין כמותה לקוראים בימינו ובמיוחד לאנשים צעירים בדורנו".

ברשימתו "אחרי מאה ועשרים" מציין עמנואל בן-גוריון ארבע תחנות "בתולדות השארת נפשו של מי"ב: כינוס יצירתו, הצגת העזבון, החקירה של יצירת מי"ב וייסוד ארכיון מי"ב. "שש היחידות" בארכיון: כתביו הראשונים של מי"ב (למן שנת תרמ"ז ואילך), "אגדת זוטא", אנתולוגיה מדרשית ובתור מדרשית לספר בראשית; "בית עקד" (ספר הילקוטים); ובו הילקוט התלמודי והילקוט החסידי; כתבי הקרוב והרחוק, יצירת מי"ב ביידיש; בודד במערבו – אסופת הכתיבה של מי"ב בלשון הגרמנית. דן אלמגור ואבנר הולצמן

ג. קרסל: ביבליוגרפיה ותולדות חיים

העובדת וההסתדרות, הספרות העברית בדורות האחרונים (ו)העתונות העברית מראשיתה ועד היום", ספריו וקונטרסיו בלבד מגיעים ל-64, וביניהם עבודתו המפוארת שהופיעה בשני כרכים גדולים – "לכסיקון הספרות העברית בדורות האחרונים" (תשכ"ה-תשכ"ז; הראשון 796 טורים והשני – 994 טורים), ביבליוגרפיות ומפתחות. ונוסף לאלה כתב מבואות או סיפא לספרים והשתתף בעריכת ספרים וקבצים.

במבוא המפורט שלו, "דרכי לזו הביבליוגרפיה", מספר ג. קרסל בענין רב על חייו ופעליו מאז טלטולי מלחמת העולם הראשונה, ועד השתקעותו בארץ (שהגיע אליה בשנת תר"ץ).

ההתאקלמות בארץ פירושה היתה הסתגלות לעבודה גופנית קשה בכרם ובפרדס, עבודה שהתמחה בה כ"פועל שחור". בעזרת קרוביו, העלה את אמו,

בהוצאת מכון הברמן למחקרי ספרות ומרכז אוקספורד ללימודים עבריים הופיע ספר רבי-ההיקף ורב ערכים המכיל פירוט ביבליוגרפי של ספריו ומאמריו של החוקר הביבליוגרף המובהק ג. קרסל.

3284 ערכים בספר. אין כמעט נושא בספרותנו, בציונות ובתולדות א"י שג. קרסל לא נזקק אליו. ב-39 עמודי המפתח, בסוף הספר מופיעים שמות של סופרים וחכמים, מימי קדם ועד ימינו וכן גם שמות של מנהיגים ותנועות, עתונים וערי ישראל ופרשיות בחיי עמנו שנכללו ברשימותיו ומחקריו שנכתבו במשך תקופה של נ"ז שנה (1929-1985).

בהקדמתו לספר, מציין בקצרה ד"ר צבי מלאכי, מהחוג לספרות של אוניברסיטת תל-אביב ומנהל מכון הברמן בלוד, את פעולתו הענפה של ג. קרסל בתחום "חקר הישוב הישן והחדש, הציונות, תנועת העבודה הארצישראלית, ההתישבות

מכן השתקע בחקר העתונות העברית ופעילות ב"גנוים" בארכיון הציוני בני. וב"מרכז אוקספורד ללימודים עבריים".

פרק אחרון הוקדש להתכתבות ולביקור בן-גוריון בבית ג. קרסל.

הספר הביבליוגרפי של ג.ק. הוא מעין מורה-דרך בשבילי ספרותנו הרבים והמסועפים, שהאירם במאמריו ומחקריו המאליפים-מאֵלפים.

אחותו ואחיו לארץ. קרסל הירוזה את תשוקתו ללימודים "בשיעורים האוניברסיטאיים" בת"א, בהם שמע להרצאותיהם של הפרופיסורים שמואל קליין, משה צבי סגל יוסף קלוזנר, כן גם זכה לשמוע הרצאותיו של ח.ג. ביאליק על האגדה. לאחר מכן באה ההיכרות עם דב סדן וב. כצנלסון, עורך "דבר". בעידודו של ב.כ. וסיועו קיבל ג. קרסל משרה בארכיון העבודה בת"א והתחיל בהשתתפותו הפעילה ב"דבר" ובעתונים אחרים. לאחר